

rı, yüzlerine yapılandırılmak suretiyle suni ben yapımında da kullanılmıştır. Fransa Kralı V. Charles'in ölümünden (1380) sonra envantere geçirilen tesbih koleksiyonunda, tanelerinin içine amber doldurulmuş Şam işi iki altın tesbihin bulunması, amberin tesbihçilikteki diğer bir kullanım şekli hakkında bilgi vermektedir. Mevlânâ'nın bir beytinde, "O gümüş bedenli güzele gerdanlıklar için amber haline gelelim" demesi de (*Dîvân-ı Kebîr*, V, 303), muhtemelen yine altın toplar içine doldurulmak suretiyle amberin takı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bu gerdanlıkların tesbihler gibi amber-laden hamurundan yapılmış olmaları da mümkündür. Preslenerek çubuk şekline sokulan amber tozuyla kırıntılarının tütsü olarak yakıldığı ve güzel kokması için mum yağına, mühür mumuna, kâğıt hamuruna ve mürekkebe amber tozu karıştırıldığı bilinmektedir.

Amber, Avrupa'da özellikle esmer kadınlara, İslâm saraylarında da zenci kadın ve hadım kölelere isim olarak verilirken divan edebiyatında rağbet gören bir teşbih unsuru olmuş, dinî-tasavvufî ve lâdinî eserlerde sevilen şahsın nefesi, yüzündeki benleri, saçları, sakalları, kaşları ve ayağının tozu, bastığı yer hemen daima ambere benzetilerek bu kelimeyle yapılmış pek çok birleşik isim, sıfat ve tamlama kullanılmıştır. Ancak, özellikle saç sakal için "çok parlak kuzgunî siyah" karşılığı kullanılan **anber-fâm** ve benzeri sıfatların, eş anlamlı **müşk-fâmın** da gösterdiği gibi amber ile miskin (müsk) birbirine karıştırılması neticesinde ortaya çıktığı tahmin edilebilir. Çünkü amberin genellikle kül rengi ve nâhoş bir manzarasının bulunmasına ve makbul cinsinin de açık renkli (anber-i eşheb "ak amber") olmasına karşılık, bazı Uzakdoğu memeli hayvanlarının bir salgı bezinden elde edilen yarı sıvı haldeki misk fevkalâde siyah ve parlak bir görünümündedir. Miskü amber (Avrupa dillerinde musk ambrette) terkiibinden de anlaşıldığı üzere bu iki Doğu menşeli, güzel kokulu madde genellikle birbirine çağrışım yapmış ve çoğu kez de amberin laden zamkıyla karıştırılması gibi birbirine karıştırılarak kullanılmıştır.

İslâm fıkhi açısından genellikle temiz ve helâl kabul edilen amberi bazı âlimlerin maden veya define mahiyetinde göreyerek zekât yahut **humus***a tâbi kılmalarına rağmen dört mezhep imami, her türlü vergiden muaf tutmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "‘amber" md.; *Tâcü'l-‘arûs*, "‘amber" md.; *Kâmus Tercümesi*, "‘amber" md.; Frisk, *GEW*, I, 279; III, 57; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 1969, s. 42, 643; *Webster's Third*, s. 66-67, 1259; Şâfiî, *el-‘Um*, II, 33; Ebû Ubeyd, *el-Emvâl*, s. 316-319; Sahnûn, *el-Müdevvane*, I, 292; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, II, 620; *Tecrid Tercemesi*, V, 309; Demîrî, *Hayâtü'l-hayevân*, Kahire 1398/1978, II, 79-82; Celâleddîn-i Rûmî, *Dîvân-ı Kebîr* (trc. Abdülbâki Gölpınarlı), İstanbul 1960, V, 303; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, I, 209-210; II, 322; I. M. Casonowicz, "The Collection of Rosaires in the United States National Museum", *Proceedings of the United States National Museum*, XXXVI, Washington 1909, s. 354; J. Ruska, "Anber", *IA*, I, 431-432; E. L. Young, "Ambergris", *EBr*, I, 718; T. V. Buttrey, "Ambrosia and Nectar", *a.e.*, I, 722; D. Vincent Manson, "Amber", *EAm*, I, 664; "Ambrosia", *a.e.*, I, 667; Pakalın, I, 61-62; Semra Dungal, "Anber", *TDEA*, I, 136; Z. Mottahedin, "‘Anbar", *EIr*, II, 4-5.



SARGON ERDEM

AMCA

Arapça'sı **amm**dir. Kökünde "şümül" mânası bulunan kelime "kalabalık topluluk" anlamına da gelmektedir.

Amcanın İslâm hukukuna göre çeşitli hak ve vazifeleri vardır. Şahıs hukukunda amca hukukî temsil açısından önemlidir. **Kâsır***'ın babası veya baba tarafından dedesi bulunmazsa velâyet hakkı, "binefsihi asabe"*den biri olan amcaya geçer.

Aile hukukunda amca **muharremât***, **hidâne*** ve **nafaka*** bahislerinde söz konusu edilir. Evlenme mânileri arasında, yalnız birinci derecede olmak üzere amca da yer almaktadır. Hidâne hakkına sahip kadınlardan birisi bulunmadığı takdirde bu hak -baba, dedeler, kardeş ve kardeş çocuklarından sonra- amcaya geçer. Amca, Hanefî ve Hanbelî hukukçularına göre, nafaka hak ve mükellefiyeti bulunan akraba arasında yer almaktadır. Şâfiî ve Mâlikîler'e göre ise amca ve yeğenin böyle bir hak ve sorumluluğu yoktur.

Miras hukuku açısından amca, binefsihi asabe mirasçılar arasında yer alır. Ancak ana bir amca, mirasta hak sahibi olmak bakımından **zevî'l-erhâm*** zümresi içinde mütalaa edilir.

Ceza hukuku alanında amca, şibh-i **amd*** veya hata sonucu öldürme suçunda diyet ve **gurre***nin ödenmesine iştirak eden akraba (**âkile***) arasında bulunmaktadır. Usul hukuku bakımından ise amca ve yeğenin birbirleri hakkında

şahitlik yapabilecekleri hususunda İslâm hukukçuları görüş birliği içindedirler.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, "‘amm" md.; *Kâmus Tercümesi*, "‘amm" md.; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, İstanbul 1974, I, 196, 342; Vehbe ez-Zühayfî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, Dimaşk 1404/1984, VI, 569; VII, 766, 835; VIII, 248.



VECDİ AKYÜZ

AMCAZÂDE HÜSEYİN PAŞA

(ö. 1114/1702)

Osmanlı sadrazamı.

Köprülü Mehmed Paşa'nın küçük kardeşi Hasan Ağa'nın oğludur. Amcasının oğlu Fâzıl Ahmed Paşa'nın sadrazamlığı sırasında Amcazâde diye şöhret buldu. Babasının çiftliğinde serbest bir hayat yaşamakta iken, Leh seferine giden padişah IV. Mehmed ve Haseki Sultan'a bazı hediyeler sundu ve böylece Haseki Sultan'a intisap etti. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın maiyetinde Viyana Seferi'ne katıldı (1683). Bu seferin bozgunla sonuçlanması üzerine önce hapsedildi, az sonra da 1684 yılı başında Şehrizor beylerbeyliği ile İstanbul'dan uzaklaştırıldı. Ardından Kastamonu sancağı ile Gelibolu civarındaki Çardak muhafızlığına, 1689'da ise vezirlik rütbesiyle Boğazhisar muhafızlığına getirildi. Mayıs 1691'de İstanbul kaymakamı oldu. II. Ahmed'in cülüsünü takip eden günlerde İs-



Amcazâde Hüseyin Paşa'nın kendi adıyla anılan külliye'nin haziresindeki mezar taşı - Fatih / İstanbul